

УДК 378.011.3-051:784(477+510)

Мен Ян

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ КИТАЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ ДО ВОКАЛЬНО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ

У статті розглянуто проблему підготовки китайських студентів до викладання вокалу з урахуванням проблем, пов'язаних зі складнощами соціокультурної адаптації. Значущість висвітлених проблем зумовлена зростанням інтересу китайської молоді до отримання вокальної освіти в Україні.

Визначено комплекс об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на процес підготовки іноземних студентів до майбутньої професійної діяльності. Обґрунтовано педагогічні умови сприяння підготовці китайських студентів до викладання вокалу у вищих освітніх закладах на засадах цілеспрямованого забезпечення їхньої соціокультурної адаптації.

Ключові слова: іноземні студенти магістратури; соціокультурна адаптація; підготовка до викладання вокалу.

Постановка проблеми. Розвиток глобалізаційних процесів у сучасному суспільстві зумовив оживлення міжнародних культурних зв'язків, мистецьких і освітніх контактів, посилення у студентської молоді в тому числі – у студентів Китаю, тенденцію до отримання професійної освіти в інших країнах. Інтенсивно з цього погляду проявляється ця тенденція у сфері музичної, особливо – вокальної, освіти, що пояснюється інтересом студентів Сходу до культурних і мистецьких здобутків української вокальної школи, її фундаментальністю, досконалістю й ефективністю, визнані широкою світовою спільнотою.

Аналіз актуальних досліджень. Приступаючи до навчання в країні, яка суттєво відрізняється за національно-історичними традиціями, культурою, мовою, мистецьким середовищем, студент переживає певні труднощі психологічного, комунікативного, побутового, освітнього характеру, подолання яких потребує його адаптації до нових соціальних і освітніх умов. Тому не випадково проблема адаптації іноземних студентів до нового освітнього простору викликає значний інтерес у науковців різних країн і розглядається ними в різних ракурсах. Це, зокрема, виявлення особливостей соціально-психологічної адаптації та типових проблем, які виникають у особистості в іншомовних, інокультурних ситуаціях і приводять до емоційної перенапруги, переживання стресу, його переростання в так званий адаптаційний синдром (Ганс Сельє, О. Соколов), складнощі, які виникають у студентів іноземного походження у процесі професійної

підготовки, зокрема – стосовно прийняття нових для них норм освітньої діяльності (Т. Довгодько, Ю. Дрожжин, Л. Мазітова, Т. Петриченко, О. Прудська, І. Шаповал), виникнення комунікативно-мовленнєвого бар'єру та проблем у міжособистісному спілкуванні учасників освітнього процесу (О. Малишева, Чжао Сян).

Особливий інтерес для нас становлять дослідження, присвячені специфіці адаптації китайських студентів до навчання в інокультурних умовах. У цих працях переконливо засвідчено, що успішність отримання вищої освіти в іншомовній країні знаходиться у значній залежності від того, наскільки ефективно відбувається процес соціокультурної адаптації майбутніх фахівців (Л. Бутенко, І. Гребеннікова, Дін Сінь, Донмей Вань, Лі Сюеюань, Лін Яцян, Н. Філімонова, Ху Жунсі та ін.).

Натомість, сутність впливу соціокультурної адаптації на підвищенні рівня підготовки китайських студентів до вокально-викладацької професійної діяльності та виявленню педагогічних умов, за яких цей вплив буде найбільш успішним, у відомих нам працях ще не ставали предметом спеціального дослідження.

Мета статті – обґрунтування педагогічних умов сприяння підготовці китайських студентів до викладання вокалу в закладах вищої освіти на засадах організованого спеціальним чином процесу соціокультурної адаптації.

Виклад основного матеріалу. Передусім, відзначимо, що дослідження питань підготовки майбутніх викладачів вокалу вищої музично-освітньої ланки розпочалося в українській науці в 90-і роки ХХ ст., тобто відносно недавно. Їх започаткування пов'язане з введенням в освітню систему освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», здобуття якого надає право викладати дисципліни з вокалу в закладах вищої освіти. За цей час науковцями напрацьовано вагомі здобутки. Так, Б. Абдуллін, А. Козир, Г. Падалка, Н. Овчаренко та ін., дослідили питання взаємозв'язку методологічної, психолого-педагогічної та спеціальної музичної й вокально-фахової освіти в забезпеченні науково обґрунтованої, всебічної та глибокої підготовки студентів магістратури до викладання вокалу закладах вищої освіти. Дослідники акцентували увагу на змістово-фаховій сутності підготовки майбутнього викладача вокальних дисциплін, на необхідності посилення взаємозв'язку між оволодінням вокально-виконавською та викладацькою компетентністю, уточненні функцій зазначених компонентів освіти для вокально-викладацької діяльності. До головних функцій, що відіграє виконавська компетентність у підготовці до викладання вокалу, віднесено набуття студентами власного досвіду оволодіння виконавською майстерністю та формування рефлексивної свідомості як шляху до розуміння проблем їх майбутніх вихованців. Функції другого компоненту визначені як засвоєння методико-теоретичних засад навчання співу студентів і школярів та їх реалізації у процесі набуття практичного досвіду, які в сукупності закладають основу самостійної майбутньої педагогічної діяльності та можливостей подальшого самовдосконалення (Л. Василенко, Т. Можайкіна,

І. Мережко, С. Кушка, Н. Кьон). Відтак, зміст підготовки викладача вокалу у вищій школі передбачає опанування студентами вокально-виконавською та методико-практичною компетентністю в єдності та взаємозв'язку загальнонауково-методологічної, психолого-педагогічної, музично-фахової, вокально-виконавської та вокально-методичної підготовки.

В останнє десятиріччя коло студентів магістратури в Україні суттєво розширилося за рахунок іноземних бакалаврів, які бажають отримати кваліфікацію «магістр музики» за фахом «вокал», що посилює потребу в наданні серйозної уваги питанням їхньої соціокультурної адаптації як передумови успішності навчання в іномовній країні. Особливої значущості це питання набуває, оскільки національний менталітет, релігія, мистецтво двох країн – України й Китаю – істото відрізняються, що потребує, на думку науковців, налагодження діалогу культур (М. Біблер, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Каган та ін.), їх діалогічної взаємодії як основи взаємного розуміння, (М. Бахтін, А. Добрович, В. М'ясищев та ін.), як процесу спілкування культур, у ході якого відбувається їх взаємна трансформація, «... активний обмін змістом культур-контрагентів при збереженні ними своєї самобутності» [4; 6].

Соціокультурну адаптацію науковці розглядають як поєднання двох її різновидів – соціальної та особистісної, тому цей феномен є предметом дослідження соціології, психології та низки інших суспільних наук, які приділяють увагу прояву зазначеного феномену в професійній, побутовій, психологічній, а також мистецькій формах прояву. У прояву адаптаційних процесів науковці виділяють їх різноманітні рівні та форми прояву: фізіологічний, психологічний, соціальний, культурний (М. Вітковська, І. Троцук, О. Корміліцин); особистісно-психологічний, навчально-педагогічний, соціально-побутовий, комунікативний, соціокультурний (Т. Рахімов), соціокультурний, соціокомунікативний, соціопобутовий (С. Моднова і Л. Ухова). Узагальнюючи ці дані, П. Кузнецов зазначає, що «... виділення видів адаптації (соціально-психологічної, професійної, психофізіологічної) умовне. Соціальна адаптація здійснюється одноразово на всіх рівнях, вона є завжди, різні лише її значення й тенденція» [3, с. 23].

Як бачимо, зазначені аспекти соціокультурної адаптації стосуються суб'єктного прояву індивіду, що діє в певному цивілізаційному суспільстві як представник своєрідного світосприйняття й світогляду, філософії, релігії, культури і мистецтва, нарешті – національного менталітету; як член малої групи, що презентує себе в побутових ситуаціях – у поводженні, інтенсивності контактів, характері спілкування, способах вирішення проблем; як суб'єкт референтної групи, яка отримує освіту в інокультурному середовищі й характеризується цілепокладанням, типом сприйняття й засвоєння навчальної інформації, внутрішньою активністю й самовимогливістю.

Звернемо увагу також на те, що початок навчання у закладі вищої освіти для студентства в цілому є складним періодом у становленні особистості, «інтенсивного перетворення» (за Б. Ананьєвим) всієї системи ціннісних орієнтацій і формування ціннісно-сміслових компонентів професійної

спрямованості. Особливість перебігу цього процесу у студентів, які навчаються в інокультурному середовищі як професійні вокалісти, визначається комплексом додаткових факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру. До об'єктивних факторів відносимо: своєрідність загально-мистецьких і музичних традицій, у яких зростає майбутній фахівець; специфіку вокально-освітньої системи, в межах якої іноземний студент отримуватиме вокальну підготовку. До суб'єктивних чинників відносимо особливості мотиваційної сфери студента; індивідуально-особистісні властивості, які впливають на якість його освітньої діяльності; особливості загальних і спеціальних вокальних здібностей; індивідуально-комунікативні властивості, важливі у сприйнятті художньо-навчальної інформації.

Усе зазначене підкреслює значущість адаптації китайських студентів до нових соціокультурних умов і вказує на необхідність забезпечення педагогічних умов, які б сприяли успішності їхньої професійної освіти.

У визначенні першої педагогічної умови зазначимо звернемо увагу на характерні для китайських студентів особливості самопрояву та стилю спілкування з викладачами, який проявляється в підкресленій увазі до останнього, готовністю завжди погоджуватися (навіть, якщо думка викладача залишилася для нього неясною), відсутністю запитань із метою уточнення, перепитування (що вважається в китайській культурі неввічливим).

Помітними є навіть відмінності в стилі самопрезентації та спілкування, властивий китайським студентам: для них типовими є «застигла» поза та стримана міміка (переважно – легка посмішка), відсутність прямого погляду на співрозмовника (який сприймається в китайській культурі як агресивний), більша дистанція зі співрозмовником, ніж у слов'янських комунікативних традиціях тощо. Зрозуміло, що ці особливості мають урахувувати викладачі, натомість, що більш важливо з погляду адаптаційного процесу, іноземні студенти мають бути готові активно засвоювати типовий для нової країни тип спілкування й поведінки, не відчуючи при цьому психологічного дискомфорту, що значно полегшить їм досягнення взаємного порозуміння й успішності пізнання та професійного вдосконалення.

Формування внутрішньої позиції стосовно завдань освітньої та майбутньої професійної діяльності має стати (за С. Рубінштейном) не тільки зрозумілими, але й внутрішньо прийнятими: тільки в цьому випадку буде забезпечена належна умотивованість студентів до осмисленого й цілеспрямованого засвоєння змісту професійної підготовки: іноземний студент має виступати не об'єктом, а суб'єктом адаптаційного процесу, розуміти його сутність і закономірності та проявляти відповідну активність.

Складність такої позиції для більшості іноземних студентів посилюється наявністю мовного бар'єру, що приводить до психологічного дискомфорту, невпевненості, підвищеної тривожності, емоційної перенапруги, та, звичайно, недостатньої пізнавальної активності й самостійності, а в цілому – до недостатньої активності в процесі підготовки до професійної діяльності.

Ці міркування дозволяють визначити першою педагогічною умовою успішної підготовки іноземних студентів магістратури до вокально-викладацької діяльності *формування в них установок на активну соціокультурну адаптацію*, прийняття особливостей інокультурного суспільного й освітнього середовища та докладання необхідних зусиль для розуміння традицій, звичок, характерних рис свого побутового й академічного оточення, оволодіння мовою спілкування та сприймання навчальної інформації в різних комунікативних ситуаціях.

В обґрунтуванні другої педагогічної умови успішної підготовки студентів до вокально-викладацької діяльності звернемося до праць науковців, у яких розглядаються особливості національного філософського та художнього менталітету Сходу й Заходу (Ж. Батай, Г. Безарова, Н. Зорій, А. Слубська, О. Реброва та ін.), Це, зокрема, відмінності європейського зразку діалектично-дієвого способу мислення, ідеї перетворення свого оточення, в той час, як для китайського світосприйняття типовими є споглядально-гедоністичне, пантеїстичне світовідчуття та уявлення, медитативний спосіб духовної взаємодії зі світом, потреба в досягненні гармонії з Космосом, із середовищем. Позначаються особливості світосприйняття й самосвідомості та на відмінностях музичної системи (Б. Грубер, Г. Вірановський, Г. Шнеєрссон та ін.), відмінностях у музичній підготовці китайських студентів: недостатньо розвинених інтонаційно-мелодичних уявленнях, нерозвиненій диференціації діатонічних, альтераційних і хроматичних півтонів, гармонічного, поліфонічного слуху тощо.

Відзначають фахівці й комплекс типових проблем, властивих співакам, які пройшли попередню вокальну підготовку в Китаї, зокрема – скутість вокального апарату, «далеке» утворення звуку, в'ялість артикуляційного апарату, невміння вимовляти деякі фонemi, відсутні в китайській мові (Ван Чень, Лінь Хай, Ма Сюй, Цзінь Нань та ін.).

Усвідомлення цих проблем посилює в китайських студентів почуття невпевненості й потребує розробки методичного забезпечення навчального процесу, який дозволить їх відчувати власне просування у справі опанування вокально-виконавською майстерністю, засвоювати новий для них тип музичного мислення, різноманіття музичних стилів і засобів виконавської виразності, формування аналітико-інтерпретаційних умінь, втілювати логіку динамічного розвитку інтонаційно-виразного матеріалу, досягати контрастності й динамічності у відтворенні цілісного художнього образу. Отже, *методико-педагогічне забезпечення процесу соціокультурної адаптації китайських студентів до інокультурних умов отримання освіти визначаємо як необхідну педагогічну умову успішної підготовки іноземних студентів до вокально-викладацької діяльності.*

У визначенні третьої педагогічної умови виходимо з визнання того, що на психологічний стан студентів суттєво впливають їх контакти зі своїм оточенням – як у навчальному процесі, так і в позанавчальний час. У психологічних дослідженнях визнається значущість «кон'юнктивних і диз'юнктивних» почуттів у встановленні особистісних співвідношень і

співпраці. До перших із них відносять почуття, які зближують, об'єднують людей, до других – почуття, які людей роз'єднують, у результаті яких не виникає бажання щодо співпраці (Г. Андрєєва [1]).

У доведенні значущості цього факту для отримання професійної освіти іноземними студентами виходимо з того, що однією з ментальних рис китайського етносу є його належність до культур колективістського типу, що пояснює сильну потребу в студентів цієї країни тісної згуртованості в національні об'єднання, спілки, неформальні товариства: належність до них сприяє формуванню відчуття психологічної захищеності, емоційної стабільності. При цьому, за даними науковців, китайські студенти, охоче спілкуються зі своїми співвітчизниками, відсуваючи їх як своєрідний захисний механізм прагнення замикатися на собі, на дружніх зв'язках і проявляють значну пасивність у встановленні міжособистісних стосунків з іншими студентами інших національностей (Дін Сінь, Т. Стоянова, Цзінь Лулу [2]).

Зрозуміло, що це, з одного боку, сприяє зниженню стану напруги й емоційного дискомфорту, але з іншого – негативно впливає на процес оволодіння студентів мовою, здобутками культури й мистецтва, заважає відчуттю причетності до реального мистецького простору, вдосконаленню мови й тим самим гальмує процес їх соціокультурної адаптації й оволодіння змістом професійної освіти. Отже, досягненню психологічної рівноваги та зниженню впливу психологічних бар'єрів у іноземних студентів має забезпечуватися позитивним стилем педагогічного й студентського міжособистісного спілкування, проявом взаємної поваги, інтенцій до порозуміння, надання допомоги у вирішенні актуальних – як освітніх, так і побутових, позитивний тон спілкування, емоційну відкритість тощо.

У вокально-освітній діяльності здатність до емоційно-особистісного спілкування відіграє особливо значущу роль: адже і процес освіти, і безпосередньо вокальне виконавство відбуваються у формі творчого спілкування. Це, зокрема, взаємодія з концертмейстером, з учасниками вокальних ансамблів, яка є основою вироблення спільної трактовки художнього образу, суголосності художніх емоцій і дій учасників виконавського процесу. З цього погляду важливу роль відіграє організація «інтернаціональних» вокальних ансамблів, які стимулюють до активізації професійно змістових контактів, пошуку спільного рішення, сумісної художньо-виконавської діяльності. Крім того, з цього погляду важливим аспектом культурної соціалізації стає включення китайських студентів у студентське позанавчальне життя, участь у культурно-розважальних заходах, конкурсах, «збірних» концертах.

Зазначене дозволяє визначити *включення іноземних студентів магістратури в активні форми інтернаціонального творчого спілкування й вокального виконавства* важливою педагогічною умовою підвищення якості їх підготовки щодо вокально-виконавської діяльності.

Подальшого дослідження потребують методи реалізації зазначених педагогічних умов успішної підготовки студентів магістратури до вокально-педагогічної діяльності на засадах соціокультурної адаптації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева, Г. М. (2009). *Общение и межличностные отношения*. Режим доступу: <http://www.psychology-online.net/articles/doc-1085.html>
2. Дін, Сін, Стоянова, Т., Цзін, Лулу. Адаптація іноземних студентів в Україні (2015). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(26), Issue: 50.
3. Вітковська, М. І., Троцук, І. В. (2004). Адаптація іноземних студентів до умов життя. *Вісник РУДН, серія Соціологія*, 6-7.
4. Кузнецов, П. С. (1991). *Адаптация как функция развития личности*. Саратов: Изд-во Саратовского ун-та.
5. Ставицька, І. *Метод діалогу культуру процесі викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах*. Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/988>
6. *Філософський енциклопедичний словник* (2002). К.: Абрис.
7. Ху, Жунсі (2013). Соціокультурні особливості адаптації китайських студентів до навчання в університетах України. *Вісник Дніпропетровського університету імені А. Нобеля*, 1 (5).

РЕЗЮМЕ

Мен Ян. Педагогические условия подготовки китайских студентов магистратуры к вокально-преподавательской деятельности на основе социокультурной адаптации.

В статье рассматривается проблема подготовки китайских студентов к преподаванию вокала с учетом проблем, которые у них возникают в процессе обучения в инокультурных условиях. Значимость вопросов социокультурной адаптации иностранных студентов обусловлена ростом интереса китайской молодежи к приобретению вокального образования в Украине.

Цель статьи - обоснование педагогических условий, которые будут способствовать подготовке китайских студентов к преподаванию вокала в высших учебных заведениях на основе организованного специальным образом процесса социокультурной адаптации.

Метод обобщения данных научной и методической литературы, а также практического опыта подготовки иностранных студентов к преподаванию вокала, накопленного на факультете музыкального и хореографического образования ЮНПУ имени К. Д. Ушинского, позволил уточнить содержание подготовки преподавателя вокала высшей школы, представленное компонентами вокально-исполнительской и методико-практической компетентности, которые обеспечивают овладение содержанием обучения в единстве и взаимосвязи общенаучно-методологического, психолого-педагогического, музыкально-профессионального, вокально-исполнительского и вокально-методического аспектов подготовки.

Обоснованы педагогические условия успешной подготовки иностранных студентов к вокально-преподавательской деятельности: формирование установки на активную социокультурную адаптацию,

основанную на принятии особенностей инокультурной социальной и образовательной среды; методико-педагогическое обеспечение учебного процесса, обеспечивающее снижение у иностранных студентов магистратуры психологических и языковых барьеров, вокально-фонационных и художественно-творческих проблем; их вовлечение в активные формы интернационального творческого общения и вокального исполнительства в учебных и культурно-развлекательных формах общения.

Ключевые слова: *иностранцы магистратуры; социокультурная адаптация; подготовка к преподаванию вокала.*

SUMMARY

Myung Yang. Pedagogical conditions for training Chinese graduate students for vocal-teaching activity based on sociocultural adaptation.

The article deals with the problem of training Chinese students for vocal teaching, taking into account the problems that they face in the process of learning in other cultural conditions. The significance of the issues of sociocultural adaptation of foreign students is due to the growing interest of Chinese youth in getting vocal education in Ukraine. The aim of the article is to substantiate pedagogical conditions that will facilitate training of Chinese students for teaching vocals in higher education institutions on the basis of a process of sociocultural adaptation organized in a special way.

The method of summarizing the data of scientific and methodological literature, as well as practical experience of foreign students training for teaching vocals, accumulated at the Faculty of Music and Choreography of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, made it possible to clarify the content of training of a higher school vocal teacher, represented by vocal-performing and methodological-practical competence, which provide mastering of the content of training in the unity and interrelation of general scientific and methodological, psychological-pedagogical, musical-professional, vocal-performing and vocal-methodological aspects of training.

The pedagogical conditions for successful training of foreign students for vocal and teaching activities are substantiated: formation of an orientation towards active sociocultural adaptation, based on the adoption of the features of multicultural social and educational environment; methodological and pedagogical support of the educational process, which provides for the reduction of psychological and language barriers, vocal-phonation and artistic-creative problems in foreign graduate students; their involvement in active forms of international creative communication and vocal performance in educational and cultural-entertainment forms of communication.

Key words: *foreign graduate students; sociocultural adaptation; training for teaching vocals.*